

TEXTIL

Lucie Jindřichová

TEXTIL

- ❖ *Je to složitá organická látka, používaná především k výrobě užitkového zboží jako jsou především výrobky oděvního průmyslu a další, př. v umělecké činnosti (výroba plátna a jiných tkanin jako podložka pod malbu)*
- ❖ *Obsah složení textilií je odlišný podle druhu vlákna všechny však obsahují tuky a vosky. Výskyt celulosy není u všech tkanin např. přírodní hedvábí obsahuje fibroin, sericin, živ. bílkoviny, tuky, vosky a pigmenty ne však celulosu.*

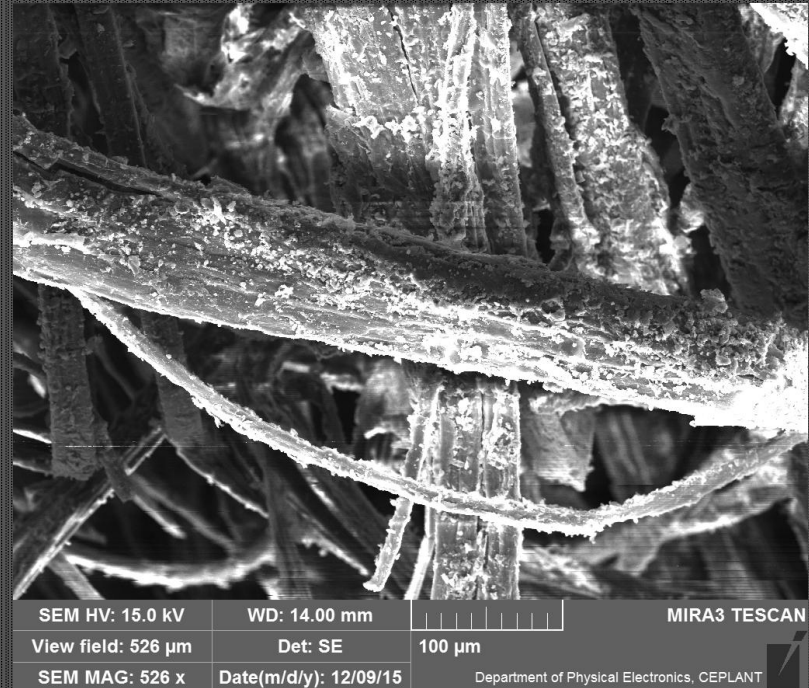
TEXTIL

- ❖ *Rozlišujeme pojmy:*

Textilní příže – délková textilie z jednoho nebo více vláken

Textilní vlákno – určitý útvar charakterizovaný rozličnými vlastnostmi ⁽¹⁾

Tkaniny (různého typu)⁽²⁾ – textilní plocha složená spojením dvou vzájemně proti sobě jdoucích soustav nití⁽³⁾

Snímek z průřezu pomocí SEM

HISTORIE:

HISTORIE TEXTILU:

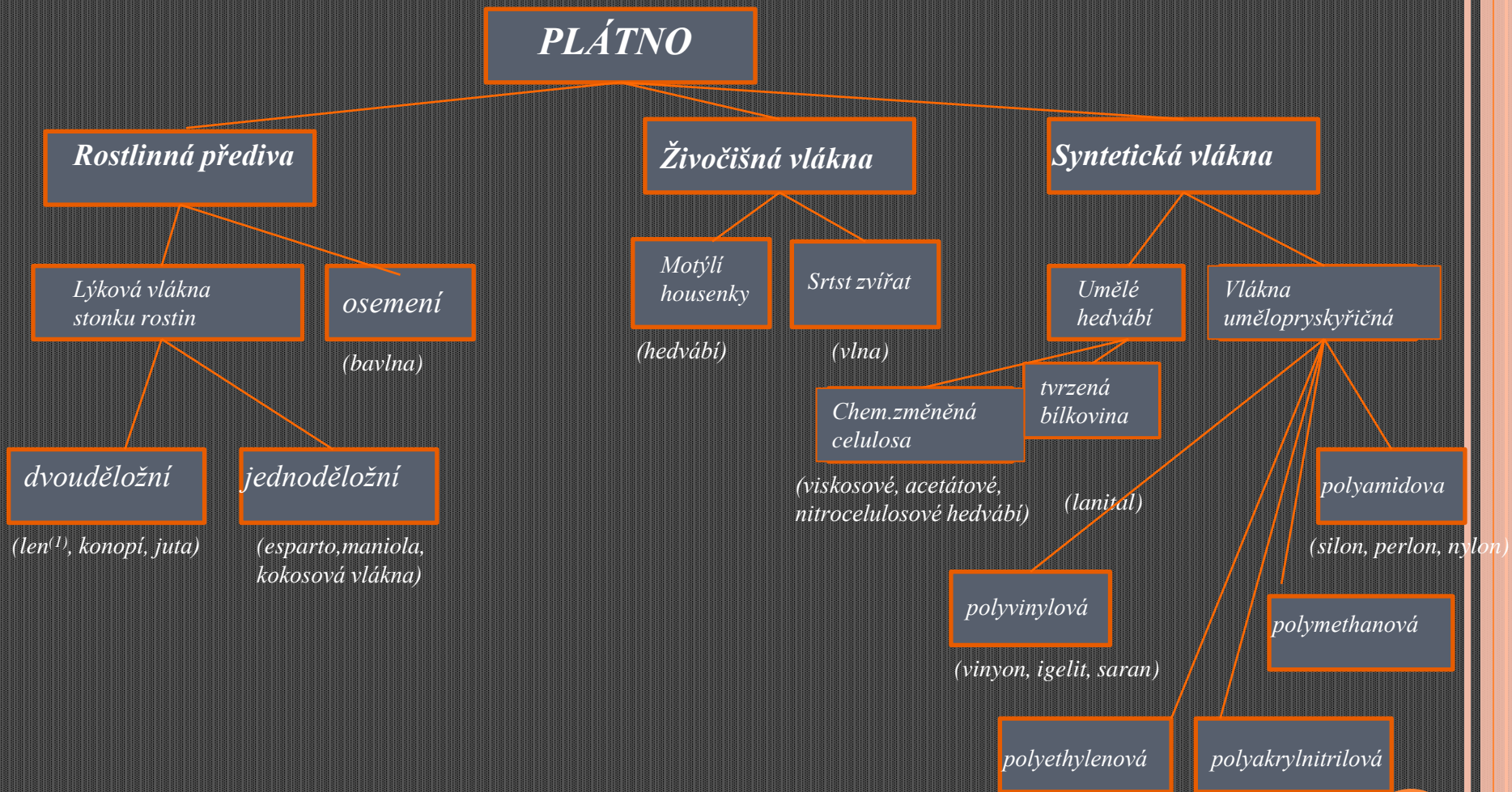
- ❖ *Datace využívání textilu člověkem by se dalo datovat do doby paleolitu (34 000 př.n.l), poté se dále vyvíjel.*
- ❖ *Využití textilu je různorodé, využívá se téměř v každém odvětví pracovní činnosti člověka*

TEXTIL JAKO PODLOŽKA POD MALBU:

- ❖ *Tzv. plátno se jako podložka pod malbu v historii používalo už ve starověkém Egyptě (1.-3.století n.l)⁽¹⁾*
- ❖ *Další použití plátna pod malbu můžeme datovat ve větší míře do středověku (12.-14.století)⁽²⁾*
- ❖ *Největší rozmach použití plátna pod malbu přišlo, ale s nástupem vývoje olejomalby (16. století až do dnes)⁽³⁾*

TEXTIL JAKO PODLOŽKA POD MALBU (DĚLENÍ PODLE PŮVODU)

PLÁTNO

- ❖ *Chemické složení:
celulosa, tuky, vosky, pektiny a legnin.*
- ❖ *Jedná se o nejrozšířenější textilní materiál ve výtvarném umění.*

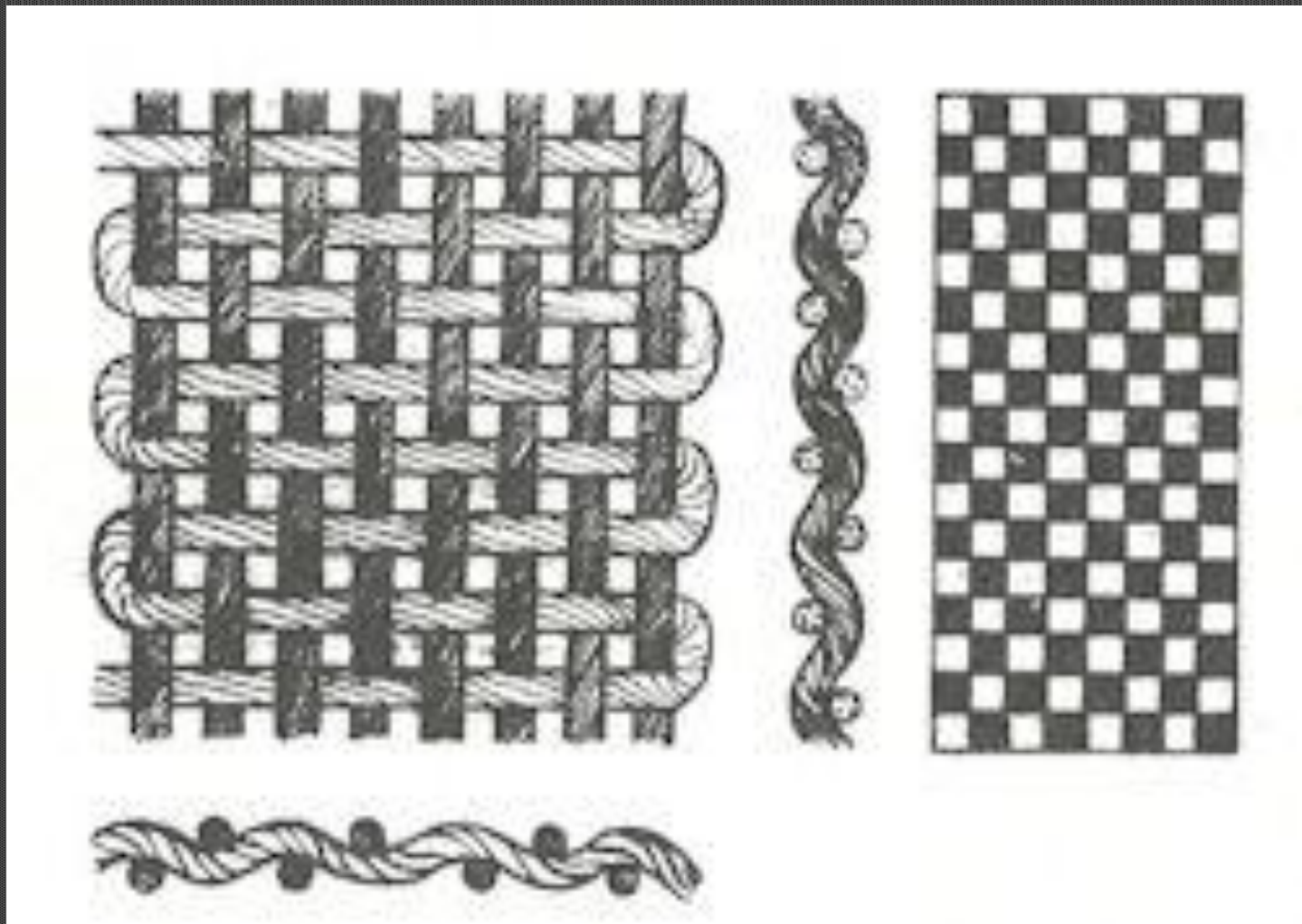

DALŠÍ DĚLENÍ PODLE TYPU VAZBY:

- A)** *vazba plátnová* – nejpevnější a nehumšší, díky pravidelnému střídání a vzájemnému dotýkání vazných bodu v ní
- B)** *vazba keprová* – útek nepodbíhá jen jednu nit jako u plátnové vazby, ale někdy až sedm nití najednou; řady vazných bodů směřují šikmo buď doleva nebo doprava
- C)** *vazba atlasová* – zde se vazné body vzájemně nedotýkají, proto jsou tkaniny s touto vazbou řídké čímž nejsou pevné

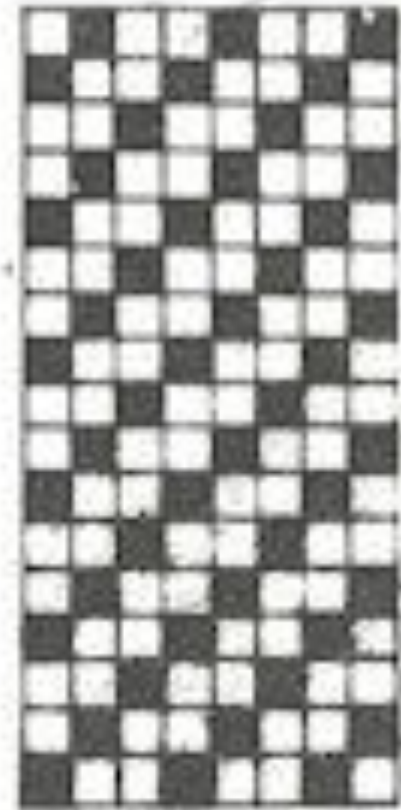
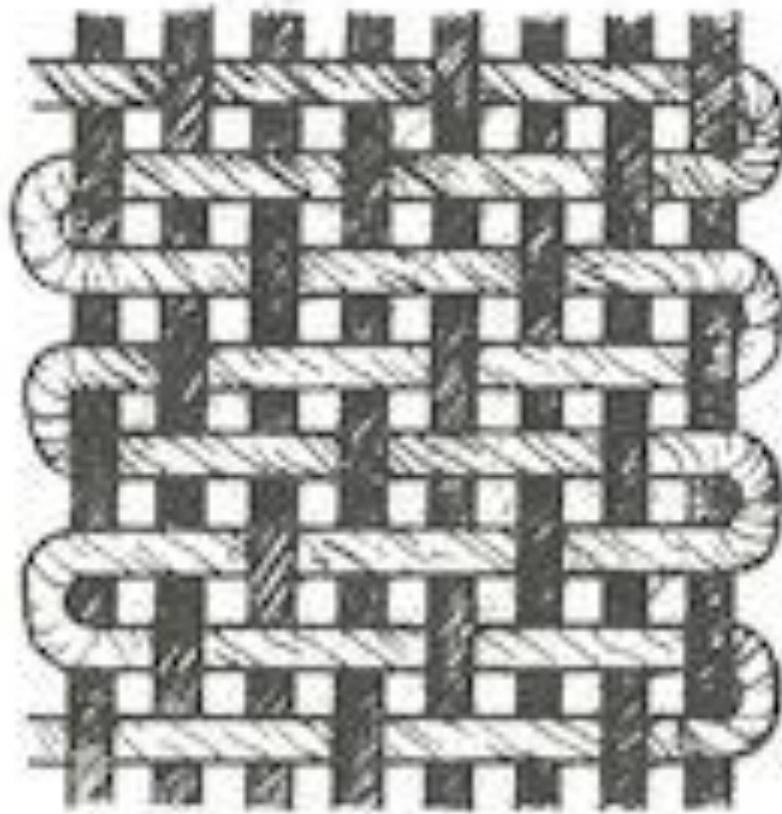

A)

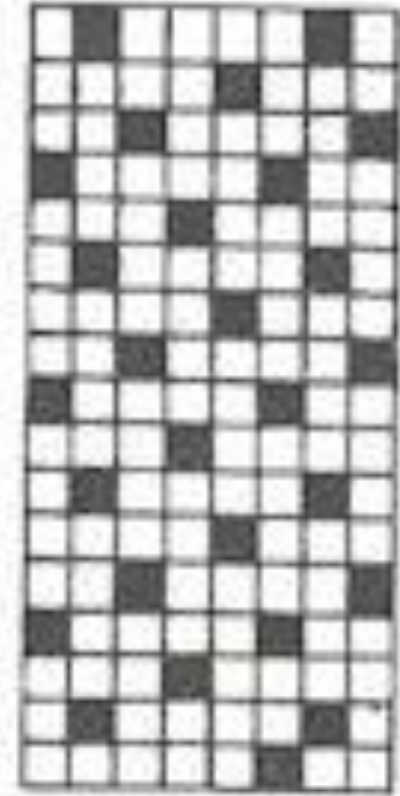
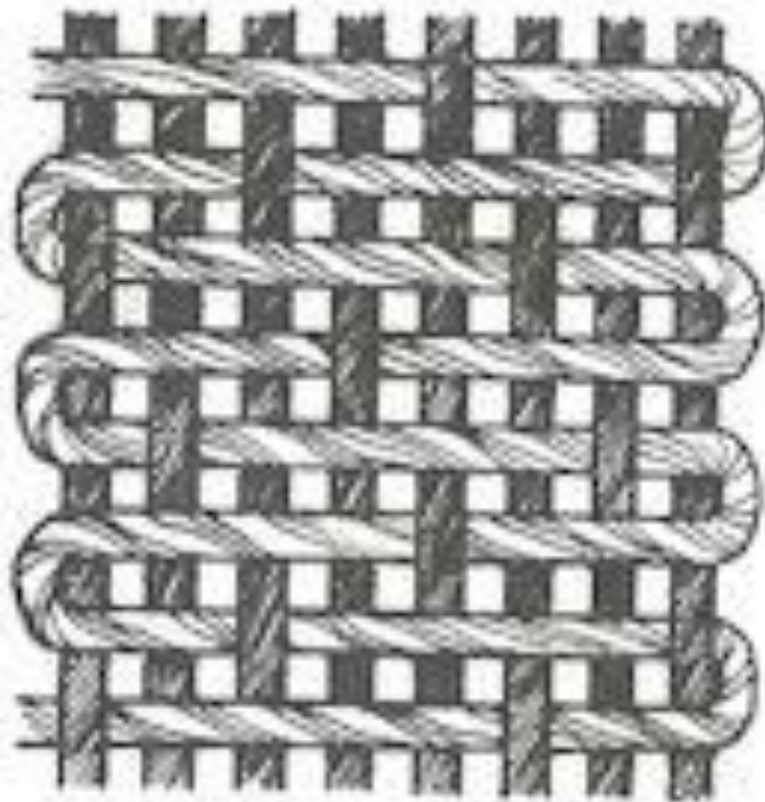

B)

C)

CHEMICKÉ ÚPRAVY

- ❖ *Běžné úpravy – účelem těchto úprav je zlepšení vzhledu a dodat materiálu uspokojivou vnější formu a líbivost pro zvýšení prodeje*
- ❖ *Zvláštní úpravy – mají účel dodat textilním materiálům nové, výhodné vlastnosti např:*
  1. *Úprava ke zvýšení životnosti*
  2. *Nemačková a nežehlivá úprava*
  3. *Nesráživá a nebotnavá úprava*
  4. *Vodu odrážející úprava*
  5. *Nehořlavá úprava*
  6. *Úprava proti hnití, plesnivění a larvám hmyzu*

BĚLÍCÍ PROSTŘEDKY

- ❖ *Dnes se v konzervátorské a restaurátorské praxi široce používají hlavně anorganické látky obsahující chlor⁽¹⁾*
- ❖ *To jsou především:
samotný chlor, oxid chromičitý⁽²⁾, chlorová voda a chlorové vápno⁽³⁾*
- ❖ *Vhodnější jsou při bělení chloraminy⁽⁴⁾. Jako účinné jsou označovány 5-7% roztoky chloraminu:
Chloramin T ($\text{CH}_3\text{C}_6\text{H}_4\text{SO}_2\text{NCl})\text{Na} \cdot 3\text{H}_2\text{O}$ ⁽⁵⁾
Chloramin B ($\text{C}_6\text{H}_5\text{SO}_2\text{NCl})\text{Na} \cdot 3\text{H}_2\text{O}$ ⁽⁶⁾
*technické chloraminy – bílé či lehce nažloutlé prášky, lehce páchnoucí po chloru, dobře rozpustné v H_2O ⁽⁷⁾; nerozpustné v chloroformu, benzenu a etherech.⁽⁸⁾**

BĚLÍCÍ PROSTŘEDKY

- ❖ *Roztoky chloraminů odstraňují i barevné skvrny, které mizí za 5-10 minut.*
- ❖ *V praxi se také kromě už zmíněných používá bělení H_2O_2 toto činidlo však může poškodit celulózová vlákna⁽¹⁾*
- ❖ *Barevné skvrny lze odstranit 3% amoniakálním roztokem H_2O_2 , směsí stejných objemů 6% roztoku H_2O_2 s ethanolem a dalšími směsmi na bázi jiných peroxidů (sodného, barnatého)*
- ❖ *Lze použít i $KMnO_4$. To se provádí tak, že se tkaniny smáčejí v 1% roztoku $KMnO_4$ okyseleném 0,5% kyselinou orthofosforečnou. Po vybělení se na ošetřené místo působí $Na_2S_2O_3$. Vzniklé skvrny MnO_2 v důsledku redukce manganistanu se odstraňují roztoky kys. Citronové či š'tavelové. Dochází k minimálnímu poškození vláken⁽²⁾.*

ZKOUŠKY SLOŽENÍ TEXTILNÍCH MATERIÁLŮ:

- ❖ *Existuje mnoho způsobů jak se dá zjistit materiálové složení a typ vazby např.:*
  - 1) *OM⁽¹⁾ - zjišťuje druh vazby a typ použitého vlákna*
  - 2) *Zkouška hořlavosti – zjistí je-li materiál organický nebo syntetický⁽²⁾*
  - 3) *SEM a EDX⁽³⁾ – zjištění typu vlákna⁽⁴⁾ a druh použitého materiálu na základě prvkové analýzy*
- ❖ *Zkoušky je nezbytné provádět před každým konzervátorským či restaurátorským úkonem! K získání dostatku informací slouží průzkum předmětu.*

POŠKOZOVÁNÍ TKANIN

- *Tento materiál se poškodí poměrně snadno (působením slunečního světla a dalších klimatických vlivů, mechanické a chemické poškození, biologické napadení,...)*
- *Barviva – mohou zpomalovat nebo naopak urychlovat proces destrukce*

OMÝVACÍ A PRACÍ PROSTŘEDKY PRO KONZERVOVÁNÍ A RESTAUROVÁNÍ TKANIN

- *Je možné materiál čistit lokálně či celkově a to vodnými nebo bezvodnými pracími prostředky, podle faktoru ovlivňující látku jako jsou např. dekorativní prvky na textilií (nitě, zdobení perličkami a jiné ozdobné prvky), obrázky barevné skvrny,..*

ČIŠTĚNÍ VODNÝMI PRACÍMI PROSTŘEDKY

- ❖ *Je důležité použít měkkou vodu⁽¹⁾ jako prací a čistící prostředky jsou vhodná neutrální prací či dětské mýdlo, příp. neionogenní aktivní látky*
- ❖ *Provedení: $\odot$ 3g mýdla na 1 l H_2O $\rightarrow$ po úplném rozpuštění se $\odot$ „našlehá“ do bohaté pěny⁽²⁾*
- ❖ *Pevné tkanin se do $\odot$ ponoří a ponechají se v něm⁽³⁾ zatímco vetché tkaniny se rozprostřou na sklo, obtažené gázou a tato podložka se ponoří do nádob s $\odot$ ⁽⁴⁾*
- ❖ *Očištěná tkanina se vymáchá teplou a poté studenou H_2O ⁽⁵⁾*

ČIŠTĚNÍ VODNÝMI PRACÍMI PROSTŘEDKY

- ❖ *Tradičně se pro sbírkové předměty z textilu používají neutrální nebo málo alkalická mýdla⁽¹⁾ (dětské m.)*
- ❖ *Další možné praní je syntetickými pracími prostředky⁽²⁾:
anioaktivní povrchově aktivní látky (PAL) => sulfonované tuky a oleje, alkylsírany, alkylsulfonáty, alkylarylsulfonáty aj.*
- ❖ *Komerčně: alkylarylsulfonát **Sulfonol NP – 1, Sulfonol NP - 3***
- ❖ *Tento způsob je možný u:*
  1. *Běžně znečištěných tkanin*
  2. *Látek s dochovanou dostatečnou pevností vláken*
  3. *Nebarvených tkanin nebo takových, které mají ve vodě stabilní, neblednoucí obarvení*
  4. *Oděvů a tkanin zhotovených z jednoho materiálu*

PROSTŘEDKY PRO SUCHÉ ČIŠTĚNÍ TKANIN

- ❖ *Tento způsob se využívá v případě **vetších a archeologických tkanin***
- ❖ *Používají se rozpouštěcí směsi na bázi nasycených halogenovaných uhlovodíků⁽¹⁾*
- ❖ *Pro celkové čištění se využívá **lakového benzínu** nebo **benzínu⁽²⁾** → **perchlorethylen** má řadu předností, hl. není hořlavý, netvoří hořlavé směsi se vzduchem, nepoškozuje kovové niti, nesmývá barvy z látek a úplně se odpařuje i při pokojové T*
- ❖ *Některé nečistoty lze odstranit **ethanolem**, někdy s přípravkem **terpentýnové silice***

PROSTŘEDKY PRO SUCHÉ ČIŠTĚNÍ TKANIN

- ❖ *Způsob odstraňování skvrn je závislý na nečistotě tvořící skvrnu. Nečistoty na předmětech z textilu jsou z různorodých látek, lze je v podstatě rozdělit na:*
  1. *Tukové nečistoty a v tucích rozpustná barviva*
  2. *Látky bílkovinné povahy*
  3. *Tkaniny a jiná rostlinná barviva*
  4. *Soli a oxidy kovů⁽¹⁾*
- ❖ *Celkové bezvodé čištění může být zesíleno přidáním speciálních přísad tzv. zesilovače do rozpouštědel.*
- ❖ *Zesilovače obvykle složená z 3-5 složek⁽²⁾ př. alkylarylsulfonáty, estery sulfonovaných mastných kyselin, sírany mastných alkoholů; mastné alkoholy.*

PROSTŘEDKY PRO ČIŠTĚNÍ KOVOVÉHO ŠITÍ

- ❖ *Nejbezpečnější metodou je očištění vodnými roztoky různých komplexotvorných činidel:
Trilon B ve spojení s neinogenními či kationoaktivními tenzidy.*
- ❖ *Čištění ztmavlého stříbrného šití je vhodné provést roztokem thiosíranu sodného či thiomocoviny.*
- ❖ *Skvrny od rzi se odstraňují $\ominus$ směsí HF a kys. Šťavelové, poté se neutralizují zbytky kyselin.*
- ❖ ***Trilon B – umožňuje odtránit téměř všechny oxo-solné nečistoty!***
- ❖ *Nelze-li očištění provést vodným $\ominus$, odstraňují se skvrny alkoholickými nebo směsnými alkoholicko-esterovými⁽¹⁾ $\ominus$ ethylendiamidu(1-2%)⁽²⁾.*

PROSTŘEDKY PRO PODLEPOVÁNÍ A LEPENÍ TKANIN

- ❖ *V restaurátorské praxi je hlavním pravidlem zachovat autenticitu předmětu, z toho důvodu je snaha nejprve za pomoci rozboru použitých materiálů určit jaké materiály byly použity a následné zásahy konané na daném předmětu přizpůsobit tomuto zjištění. V konzervátorské praxi je hlavním úkolem zachovat autenticitu předmětu a zároveň zajistit jeho stabilizaci do budoucna.*
- ❖ *Materiály používané k těmto účelům:
SEVS⁽¹⁾ , GPA⁽²⁾ , Paraloid B-72⁽³⁾ , PVAc⁽⁴⁾ , ◉ PMMA⁽⁵⁾*

PROSTŘEDKY PRO OCHRANU PŘED BIOLOGICKÝMI ŠKŮDCI

- ❖ *V muzejní praxi se používají nízko nebo vysokomolekulární aminy, př. katamin AB, katapin či polyguanidin⁽¹⁾ dále mají svůj význam i přírodní odpuzující látky jako je kafr a naftalen, eukalyptový, vavřínový a levandulový olej⁽²⁾.*

ZDROJE

Literatura:

- ❖ *FELIX, Václav, CHEMICKÁ TECHNOLOGIE TEXTILNÍ Kniha VII, Státní nakladatelství technické literatury, Praha, 1961, str.12.*
- ❖ *SLÁNSKÝ, Bohuslav, TECHNIKA MALBY díl I., Paseka, Praha a Litomyšl, 2003, str. 217-221.*
- ❖ *NIKITIN, M. K., CHEMIE V KONZERVÁTORSKÉ A RESTAURÁTORSKÉ PRAXI, Masarykova univerzita, Brno, 2003, str.176 - 189.*

Weby:

- ❖ http://physics.muni.cz/~dorian/Soucek_Elektronova_mikroskopie.pdf
ze dne 17.11.2016
- ❖ <http://atlastextilu.cz/vlakno> ze dne 29.11.2016

